

Księga streszczeń

**IV SYMPOZJUM NAUKOWE
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
PSYCHOLOGII BEHAWIORALNEJ**

***Psychologia behawioralna i psychologia
poznawcza: możliwości i ograniczenia***

Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego
Kraków, 5-6 Kwietnia 2008 r.

Przewodniczący IV Sympozjum Naukowego PTPB

dr Przemysław Bąbel

Komitety Naukowy

prof. dr hab. Jan Czesław Czabała (IPiN)

prof. dr hab. Maria Kielar-Turska (UJ)

prof. dr hab. Krzysztof Krzyżewski (UJ, UKSW)

prof. dr hab. Paweł Ostaszewski (UW, SWPS)

prof. dr hab. Jerzy Siuta (UJ)

dr Przemysław Bąbel (UJ)

dr Romuald Polczyk (UJ)

dr Monika Suchowierska (SWPS)

dr Marcin Szczerbiński (University of Sheffield)

Komitet Organizacyjny

mgr Anna M. Ziółkowska - Przewodnicząca

mgr Elżbieta A. Bajcar - Sekretarz

mgr Tomasz Drożdż

mgr Ewa Iskierka-Kasperek

mgr Maciej Michalski

Patronat medialny:

Charaktery
magazyn psychologiczny

Symposium jest dofinansowane przez:

Towarzystwo Doktorantów
Uniwersytetu Jagiellońskiego

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Przemysław Bąbel</i>)	4
Program Sympozjum	5
Streszczenia wykładów plenarnych	11
Streszczenia referatów	13
Indeks osobowy	25

Wprowadzenie

Już po raz czwarty spotykamy się w Krakowie na Sympozjum Naukowym Polskiego Towarzystwa Psychologii Behawioralnej. IV Sympozjum wyjątkowo odbywa się w kwietniu, choć jak zawsze dla uczczenia rocznicy urodzin B.F. Skinnera – 20 marca minęło 104 lata od dnia urodzin twórcy eksperymentalnej analizy zachowania i radykalnego behawioryzmu. Obradujemy w miejscu szczególnym: najstarszym budynku uniwersyteckim w Polsce – Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego, którego historia sięga roku 1400.

Po raz pierwszy Sympozjum ma określony temat: *Psychologia behawioralna i psychologia poznawcza: możliwości i ograniczenia*. Inspiracją dla sformułowania tematu Sympozjum był artykuł B.F. Skinnera *Cognitive science and behaviourism*, który ukazał się w 1985 roku w *British Journal of Psychology* (vol. 76, s. 291-301). Artykuł ten był pokłosem wystąpienia B.F. Skinnera na Konferencji Brytyjskiego Towarzystwa Psychologicznego, która odbyła się w marcu 1985 r. Autor poddaje w nim druzgocącej krytyce podejście poznawcze, przeciwstawiając je ujęciu behawioralnemu. Na zakończenie artykułu B.F. Skinner, nawiązując do słynnego oskarżenia opublikowanego przez Emila Zolę w związku ze sprawą Dreyfusa, formułuje sześć oskarżeń wobec poznawczego podejścia do uprawiania psychologii.

Czy są one do dziś aktualne? Czy z dzisiejszej perspektywy nadal istnieje zasadniczy rozdźwięk między psychologią, jak widzi ją behawiorysta a jej poznawczym ujęciem? Mamy nadzieję, że wykłady plenarne i referaty, które zostaną zaprezentowane w czasie IV Sympozjum Naukowego PTPB, a przede wszystkim towarzyszące im dyskusje, będą okazją do udzielenia odpowiedzi na te pytania.

*Przewodniczący IV Sympozjum Naukowego PTPB
dr Przemysław Bąbel*

Program IV Sympozjum Naukowego Polskiego Towarzystwa Psychologii Behawioralnej

---

Psychologia behawioralna i psychologia poznawcza: możliwości i ograniczenia

Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego

SOBOTA, 5 KWIETNIA 2008 R.

9.00 – Rejestracja uczestników IV Sympozjum

9:30 – 10:00 Otwarcie IV Sympozjum Naukowego PTPB

Wykład plenarny (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: prof. dr hab. Jan Czesław Czabała

10:00 – 11:00

Paweł Ostaszewski

Uniwersytet Warszawski, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

Jak zdjęcie i film – wyjaśnienia poznawcze i behawioralne we współczesnej psychologii

11:00 – 11:15 Przerwa kawowa

Sesja I. Między psychologią behawioralną a psychologią poznawczą (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: prof. dr hab. Krzysztof Krzyżewski

11:15 – 11:40

Jerzy Siuta, Anna M. Ziółkowska

Uniwersytet Jagielloński

Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej

Dlaczego Skinner nie został psychologiem poznawczym?

11:40 – 12:05

Przemysław Bąbel

Uniwersytet Jagielloński, Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej

Tyle o sobie wiemy, ile się sprawdziliśmy. Obserwacja własnego zachowania jako źródło wiedzy o sobie

12:05-12:30

Anna M. Ziółkowska

Uniwersytet Jagielloński, Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej
Wolna wola z punktu widzenia behawiorysty

12:30-12:55

Małgorzata Hołda

Uniwersytet Jagielloński, Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej
Behawioralne badania nad posłuszeństwem – 40 lat „paradygmatu milgramowskiego”

Sesja II. Edukacja z perspektywy psychologii behawioralnej i poznawczej (Sala Kazimierza Wielkiego)

Prowadzenie: Jolanta Białek (*Psychologia w Szkole*)

11:15 – 11:40

Ewa Sokołowska

Uniwersytet Warszawski

Zastosowanie podejścia poznawczo-behawioralnego w pracy psychologa szkolnego

11:40 – 12:05

Monika Zielińska, Alina Sylka

Uniwersytet Gdański,

Centrum Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku,

Specjalny Ośrodek Szkolno - Wychowawczy Nr 2 w Gdańsku

Skuteczność procedur opartych na ignorowaniu na przykładzie pracy psychologa szkolnego w szkole życia

12:05-12:30

Aleksandra Gronostaj

Uniwersytet Jagielloński

Techniki wychowawcze proponowane rodzicom w poradnikach dostępnych na polskim rynku wydawniczym

12:30-12:55

Joanna Lewińska

Uniwersytet Warszawski

Wykorzystanie wybranych założeń psychologii poznawczej w glottodydaktyce nauki języków obcych

12:55 – 14:30 Przerwa obiadowa

Wykład plenarny (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: dr Marta Białecka-Pikul

14:30 – 15:30

Romuald Polczyk

Uniwersytet Jagielloński

Psychologia behawioralna i poznawcza czy psychologia warunkowania i procesów poznawczych? W stronę psychologii zintegrowanej

15:30 – 15:45 Przerwa kawowa

Sesja III. Behawioralna utopia: założenia i realizacja (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: dr Romuald Polczyk

15:45-16:10

Krzysztof Cipora

Uniwersytet Jagielloński,

Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej

Idealny świat w oczach behawiorysty – B.F. Skinner, Walden Two

16:10-16:35

Rafał Kawa, Monika Suchowierska

Uniwersytet Warszawski,

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej,

Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Walden Two: fikcyjna społeczność behawioralna

16:35-17:00

Monika Suchowierska, Rafał Kawa

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Uniwersytet Warszawski

Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Los Horcones: rzeczywista społeczność behawioralna

Sesja IV. Problematyka uzależnień z perspektywy psychologii behawioralnej i poznawczej (Sala Kazimierza Wielkiego)

Prowadzenie: prof. dr hab. Paweł Ostaszewski

15:45-16:10

Adriana Oniszk

Uniwersytet Warszawski

Zachowania impulsywne a uzależnienie od nikotyny: różnice w tempie dyskонтowania odroczonej nagród pieniężnych pomiędzy osobami nałogowo palącymi, nigdy nie palącymi oraz byłymi palaczami

16:10-16:35

Mateusz Hędzulek, Paulina Wnukiewicz, Paweł Siłakowski
Uniwersytet Warszawski
Terapia poznawczo-behawioralna w leczeniu uzależnień

16:35-17:00

Wojciech Olchowski
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Uzależnienie od seksu w Internecie jako zespół wyuczonych zachowań seksualnych

17:00-17:15 Przerwa kawowa

Wykład plenarny (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: dr Przemysław Bąbel

17:15 – 18:15

Krzysztof Krzyżewski
Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
O stałej atrakcyjności propozycji nie wyjaśniać!

Wykład sponsorowany (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

18:15-18:40

Zbigniew Czop
Qpharma
Zaburzenia metabolizmu wielonienasyconych kwasów tłuszczowych a specyficzne trudności w uczeniu się – czy jest między nimi związek? Na podstawie badań z preparatem eye q

19.00 - Bankiet (Stuba Communis)

NIEDZIELA, 6 KWIETNIA 2008 R.

Wykład plenarny (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: prof. dr hab. Maria Kielar-Turska

9:00-10:00

Marcin Szczerbiński
University of Sheffield

Co naprawdę pomaga dzieciom z trudnościami w czytaniu?

10:00-10:20 Przerwa kawowa

Sesja V. Rozwijanie zachowań werbalnych (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: dr Marcin Szczerbiński

10:20-10:45

Monika Suchowierska

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Zachowania werbalne – od książki B.F. Skinnera do praktyki klinicznej

10:45-11:10

Anna Rejek

Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Podobieństwa i różnice w terapii logopedycznej z elementami terapii

behawioralnej u dzieci zdrowych i u wysoko funkcjonujących dzieci z autyzmem

11:10–11:35

Beata Blok, Zofia Brzeska, Beata Ignaczewska, Małgorzata Marszałek

Specjalny Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy dla Dzieci

i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku

Rozwijanie relacji typu „mand” w komunikacji dziecka z autyzmem

11:35-12:00

Monika Zielińska, Katarzyna Jaroszewska

Uniwersytet Gdański,

Centrum Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku

Budowanie zachowań werbalnych u dzieci cierpiących na alalię

Sesja VI. Terapia zaburzeń rozwojowych (Sala Kazimierza Wielkiego)

Prowadzenie: dr Ewa Sokołowska

10:20-10:45

Kornela Grzegorzczak-Dłuciak, Ewa Kuliga-Musioł

Polskie Stowarzyszenie Terapii Behawioralnej

Terapia behawioralna w pedagogice specjalnej – nowa szansa czy niechciana alternatywa?

10:45-11:10

Monika Zielińska, Aneta Bagińska, Dagna Zachorowska
Uniwersytet Gdański,
Centrum Diagnozy i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku
Tiki ruchowe i głosowe – behawioralne techniki redukcji

11:10–11:35

Monika Zielińska, Dagna Zachorowska, Aneta Bagińska
Uniwersytet Gdański,
Centrum Diagnozy i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku
Nawykowe zaparcia – diagnoza i terapia

12:00 – 12:30 Przerwa kawowa

Sesja VII. Terapia behawioralna dzieci i młodzieży z autyzmem (Sala im. M. Bobrzyńskiego)

Prowadzenie: dr Monika Suchowierska

12:30-12:55

Agnieszka Aksamit-Ramotowska
Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie
*Zmniejszanie częstości zachowań trudnych u 7-letniej dziewczynki
z autyzmem: wdrażanie procedur karzących*

12:55-13:20

Joanna Łuczak, Aleksandra Zazulak, Aleksandra Styfi
Specjalny Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży
z Autyzmem w Gdańsku
*Samodzielność i aktywizacja zawodowa młodzieży ze Specjalnego Ośrodka
Rewalidacyjno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku*

13:20-13:45

Małgorzata Stępień, Jolanta Surowiec, Marta Jamioł, Ilona Nowak
Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Terapeutyczno-Wychowawczy dla Dzieci
i Młodzieży z Autyzmem w Kielcach
*Wybrane zajęcia muzyczne w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno
Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Kielcach w aspekcie
analizy behawioralnej*

13:45 – 14:00 Zakończenie IV Sympozjum Naukowego PTPB

Streszczenia wykładów plenarnych

Paweł Ostaszewski
Uniwersytet Warszawski
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

Jak zdjęcie i film – wyjaśnienia poznawcze i behawioralne we współczesnej psychologii

Współczesna psychologia zdominowana jest przez poznawcze koncepcje wyjaśniające mechanizmy zachowania się człowieka. Choć niejako w cieniu ujęcia poznawczego, to jednak rozwija się także behawioralne podejście do analizy mechanizmów funkcjonowania człowieka. Jednym z kierunków, jaki przyjęła ewolucja radykalnego behawioryzmu Skinnera jest behawioryzm teleologiczny, sformułowany w latach 90. XX wieku przez Howarda Rachlina. Celem wykładu jest zestawienie poznawczego opisu mechanizmów zachowania, z opisem behawioralnym, oferowanym przez behawioryzm teleologiczny, upatrującym powodów takiego a nie innego zachowania się człowieka w historii jego doświadczeń ze środowiskiem (w procesie uczenia). W odróżnieniu od ujęcia poznawczego, które można porównać do analizy zdjęcia, obrazu „zatrzymanego w kadrze”, behawioryzm teleologiczny analizuje prezentowane w danej chwili zachowanie na tle wcześniejszych i późniejszych aktów behawioralnych, co przypomina wyjaśnianie poprzez projekcję długometrażowego filmu dokumentalnego.

Romuald Polczyk
Uniwersytet Jagielloński

Psychologia behawioralna i poznawcza czy psychologia warunkowania i procesów poznawczych? W stronę psychologii zintegrowanej

W psychologii nie milkną dyskusje, choć nie tak już żywe, jak niegdyś, na temat tego, jaki sposób uprawiania psychologii jest najlepszy. Niniejsze wystąpienie przedstawia argumentację na rzecz tezy, że na obecnym etapie rozwoju psychologii nie można zasadnie przesądzić o bezwzględnej wyższości któregoś z podejść, w tym również podejścia behawioralnego czy poznawczego. Ponieważ jest faktem, że człowiek zarówno podlega procesom warunkowania, jak i przetwarza informację, konieczne są badania zarówno nad obu tymi zjawiskami (i oczywiście wieloma innymi, jak na przykład emocje i motywacje czy ewolucyjne podłoże zachowań). Teza ta może być trywialna, lecz warto ją czasami przypomnieć, aby przezwyciężyć szkodliwe dla rozwoju każdej dyscypliny naukowej rozumowanie w kategoriach „izmów” i wyższości pewnych „izmów” nad innymi.

Co naprawdę pomaga dzieciom z trudnościami w czytaniu?

Wystąpienie będzie krótkim przeglądem badań nad skutecznością terapii trudności w czytaniu. Wykład będzie dotyczył przede wszystkim trudności w dekodowaniu (tj. poprawności i tempie odczytania poszczególnych wyrazów), które są podstawowym symptomem dysleksji rozwojowej. Autor przedstawi argumenty potwierdzające prawdziwość następujących tez:

- Trudności w czytaniu mogą pojawić się zarówno na etapie nabywania tej czynności (zrozumienia i zastosowania zasady alfabetycznej rządzącej pismem), jak i jej utrwalenia (automatyzacji rozpoznawania wyrazów). Skuteczne sposoby prewencji i terapii trudności są odmienne na każdym z tych etapów.

- Zasada „lepiej zapobiegać niż leczyć” stosuje się też do trudności w czytaniu.

- Najlepszą prewencją oraz terapią trudności w czytaniu jest dobre nauczanie czytania. Wiadomo sporo na temat wspólnych cech najbardziej skutecznych programów nauczania i terapii pedagogicznej (ich treści, sposobu prowadzenia, czasu trwania, intensywności itd.)

- Terapie, które próbują zlikwidować trudności w czytaniu poprzez usunięcie ich hipotetycznych przyczyn (deficytów percepcyjnych, motorycznych, językowych, integracji, tempa przetwarzania informacji itd.) są na ogół mało efektywne. Skuteczniejsze są terapie objawowe.

- Z punktu widzenia terapii, rozróżnianie pomiędzy „prawdziwą dysleksją” a „pseudodysleksją” jest bez znaczenia. Ważny jest rodzaj oraz nasilenie trudności, a nie ich przyczyna.

- Doniesienia o „nowej, rewolucyjnej terapii dysleksji” które pojawiają się dość regularnie należy witać ze steptycyzmem (choć nie cynizmem).

- Problemy z dekodowaniem to tylko jeden aspekt trudności w czytaniu. Drugi (istotniejszy, choć mniej poznany) to problemy z rozumieniem czytanych tekstów.

Streszczenia referatów

Agnieszka Aksamit-Ramotowska

Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Zmniejszanie częstości zachowań trudnych u 7-letniej dziewczynki z autyzmem: wdrażanie procedur karzących

Celem wystąpienia jest prezentacja wyników badań dotyczących redukcji zachowań zakłócających naukę u dziewczynki z autyzmem. Prezentowane badania są kontynuacją badań przedstawionych przez autorkę podczas III Sympozjum Naukowego PTPB. Pokazują one, w jaki sposób na przestrzeni roku zmniejszono częstość zachowań trudnych z zastosowaniem różnych procedur behawioralnych (wdrażając kolejne poziomy hierarchii Foxxa). Wyniki badań pokazują różnice w tempie zachodzenia zmian podczas wdrażania procedur zróżnicowanego wzmocnienia oraz podczas wdrażania procedur karzących. Prelegentka poruszy temat dylematów klinicznych związanych ze stosowaniem procedur karzących.

Przemysław Bąbel

Uniwersytet Jagielloński

Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej

Tyle o sobie wiemy, ile się sprawdziliśmy. Obserwacja własnego zachowania jako źródło wiedzy o sobie

Odpowiedź na pytanie, jaki jestem, zależy niekoniecznie od tego, co wewnątrz nas, ale może być rezultatem obserwacji własnego zachowania i okoliczności, w których ono występuje. Punktem wyjścia referatu będzie prezentacja teorii autopercepcji Daryla J. Bema wraz ze wskazaniem źródła jej inspiracji w radykalnym behawioryzmie Burrhusa F. Skinnera. Przedstawione zostaną wyniki najważniejszych badań, mających na celu weryfikację koncepcji Bema, a także reinterpretacja wybranych zjawisk wyjaśnianych przez teorię dysonansu poznawczego Leona Festingera z punktu widzenia teorii autopercepcji wraz z rezultatami eksperymentów, przeprowadzonych dla wykazania przewagi koncepcji Bema nad teorią Festingera. Dzięki temu możliwe będzie pokazanie, w jaki sposób, dzięki wykorzystaniu aparatu pojęciowego teorii autopercepcji, można ująć pewien, istotny obszar funkcjonowania poznawczego człowieka, bez konieczności odwoływania się do hipotetycznych konstruktów o charakterze mentalistycznym. Stąd już tylko krok do zrozumienia, jak możliwe jest wyjaśnienie powstawania zmian w bez wątpienia poznawczej strukturze, jaką jest samowiedza, wyłącznie na podstawie tego, co obserwowalne: własnego zachowania i okoliczności, w których ono występuje. Zaprezentowane zostaną wybrane, najbardziej reprezentatywne wyniki badań, które dowodzą, że obserwacja własnego zachowania

i okoliczności, w których ono występuje, skutkować może powstawaniem zmian w samowiedzy. Na podstawie rezultatów dotychczasowych badań prowadzonych w celu weryfikacji teorii autopercepcji podjęta zostanie próba wskazania warunków, w których samoobserwacja może być źródłem samowiedzy. Referat zakończy wskazanie konsekwencji diskutowanych w nim zagadnień dla wiedzy o samowiedzy, w tym możliwości wykorzystania samoobserwacji jako narzędzia celowego wprowadzania zmian w samowiedzy, szczególnie w procesie psychoterapii.

Beata Blok, Zofia Brzeska, Beata Ignaczewska, Małgorzata Marszałek
Specjalny Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy
dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku

Rozwijanie relacji typu „mand” w komunikacji dziecka z autyzmem

Dziecko z autyzmem przejawia poważne deficyty w nabywaniu i posługiwaniu się językiem. Dysfunkcja ta uniemożliwia właściwy rozwój dziecka jako osoby społecznej. W wystąpieniu przedstawiona zostanie praca nad rozwijaniem relacji typu „mand” (klasyfikacja Skinnera). „Mand” oznacza typ werbalnego zachowania, w którym osoba mówiąca o coś prosi. Naukę mowy osób z autyzmem należy rozpocząć od programów dotyczących relacji „mand”, ponieważ jest to pierwsze typowe dla dziecka werbalne zachowanie. Podczas prezentacji przedstawione zostaną przykłady programów kształtujących rozwój języka ucznia z autyzmem uwzględniające relację typu „mand”.

Krzysztof Cipora
Uniwersytet Jagielloński
Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej

Idealny świat w oczach behawiorysty – B.F. Skinner, Walden Two

Powieść B. F. Skinnera Walden Two (1948) jest kompletną wizją społeczeństwa korzystającego z osiągnięć techniki, zdobyczy psychologii behawioralnej i stosującego skrupulatnie metodę naukową w celu ulepszania i optymalizowania codziennego życia. Podstawą funkcjonowania opisywanej wspólnoty jest ustawiczne eksperymentowanie i wprowadzanie w życie zasad wyprowadzanych z tych eksperymentów. Przedstawiona zostanie geneza tytułu powieści oraz jej treść. W dalszej części opisana zostanie bardziej szczegółowo wizja edukacji i nauki przez całe życie, jak również praktyczna strona kierowania zachowaniem człowieka poprzez odpowiednie stosowanie wzmocnień pozytywnych. Następnie przytoczone zostaną refleksje samego autora na temat tego dzieła pisane z perspektywy czasu i to, jak po latach Skinner oceniał możliwość wprowadzenia swoich pomysłów w życie.

Zbigniew Czop
Qpharma

Zaburzenia metabolizmu wielonienasyconych kwasów tłuszczowych a specyficzne trudności w uczeniu się – czy jest między nimi związek? Na podstawie badań z preparatem eye q

„Coraz więcej dowodów wskazuje na to, że niedobory lub zaburzone proporcje niektórych wielonienasyconych kwasów tłuszczowych (WNKT) z rodziny omega-3 i omega-6 mogą być przyczyną predyspozycji i objawów dysleksji, dyspraksji, ADHD i autyzmu” - to zdanie wypowiedziane przez Dr Alex Richardson z Uniwersytetu w Oksfordzie określa kierunek, w którym zmierza znaczna część badań nad osobami ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Okazuje się że tym, co może łączyć takie zaburzenia jak dysleksja, dyspraksja, ADHD czy zaburzenia ze spektrum autyzmu jest częste współwystępowanie tych problemów oraz częste występowanie zaburzeń metabolizmu WNKT u osób z tymi zaburzeniami. W referacie zostanie przedstawiona rola WNKT w organizmie ludzkim i wyniki badań klinicznych nad jednym z preparatów zawierającym specyficzną kombinację WNKT, stosowanym u osób z objawami dyspraksji, dysleksji i ADHD.

Aleksandra Gronostaj
Uniwersytet Jagielloński

Techniki wychowawcze proponowane rodzicom w poradnikach dostępnych na polskim rynku wydawniczym

Przemysł z wydatną, choć niezamierzoną pomocą psychologów, za sprawą poradników i programów telewizyjnych takich jak „Superniania” czy brytyjski „Little Angels”, skutecznie zaszczepia społeczne przekonanie, że jest jeden określony sposób na dobre rodzicielstwo, który sprowadza się do konkretnego typu zachowań, metod i taktyk niezawodnych wobec każdego dziecka. Jego przekaz w skrócie brzmi zazwyczaj tak: „Jeśli twój maluch ma napady złości, nie chce jeść brukselki, albo moczy łóżko, sięgnij po łatwo dostępny i prosto napisany poradnik, który krok po kroku przeprowadzi cię przez proces naprawiania błędów wychowawczych i kształtowania pożądanych zachowań”. Chociaż techniki prezentowane rodzicom mają zwykle podstawy naukowe i oparte są na dobrze sprawdzonych regułach uczenia się, sprzedawane samodzielnie często okazują się niewystarczające. Jeśli nawet problemowe zachowania ustępują, mogą pojawić się nowe, albo zmiana może okazać się nietrwała. Dzieje się tak dlatego, że gdzieś w gęstym lesie technik gubi się związek rodziców z dziećmi. Skupienie na obserwowalnych zachowaniach może prowadzić do pomijania subtelniejszej, ale kształtującej je, ludzkiej relacji, której zmiana i rozwój powinny być sednem

naprawczych oddziaływań psychologicznych. Nie chodzi wyłącznie o relację opiekuna i dziecka – część dziecięcego problemowego zachowania wynika z trudności w związkach pomiędzy dorosłymi. W referacie poddane zostaną analizie treści dostępnych na rynku polskim poradników proponowanych rodzicom, z uwzględnieniem kilku ich typów – ograniczonych do przedstawienia technik behawioralnych, poruszających problematykę nastawień i przekonań dorosłych wobec dzieci (techniki poznawcze), poruszających problemy samych dorosłych, które mogą skutecznie torpedować ich wysiłki wychowawcze oraz przedstawiających zachowanie dziecka w kategoriach systemowych.

Kornela Grzegorzczak-Dłuciak, Ewa Kuliga-Musioł
Polskie Stowarzyszenie Terapii Behawioralnej

Terapia behawioralna w pedagogice specjalnej – nowa szansa czy niechciana alternatywa?

Celem wystąpienia jest refleksja na temat zastosowania stosowanej analizy behawioralnej w szkolnictwie specjalnym oraz jej pozycji wśród innych bardziej „popularnych” sposobów pracy z osobami z trudnościami rozwojowymi. Autorki podejmą próbę odpowiedzi na pytania: „jakie są podobieństwa i różnice pomiędzy „standardową” pracą pedagoga specjalnego a pracą terapeuty behawioralnego?”; „co interesującego i twórczego może wnieść ABA do polskiej pedagogiki specjalnej?”. W wystąpieniu główny nacisk zostanie położony na analizę różnic metodycznych pomiędzy najbardziej rozpowszechnionym w polskim szkolnictwie specjalnym podejściem eklektycznym i terapią behawioralną, ze szczególnym uwzględnieniem planowania i hierarchii celów w rewalidacji.

Mateusz Hędzulek, Paulina Wnukiewicz, Paweł Siłakowski
Uniwersytet Warszawski

Terapia poznawczo-behawioralna w leczeniu uzależnień

Celem wystąpienia jest przedstawienie strategii poznawczo-behawioralnych stosowanych w leczeniu uzależnień - w szczególności alkoholizmu i narkomanii. W celu dokonania oceny skuteczności tych oddziaływań przeprowadzono porównania wskaźników jakości życia osób uzależnionych, poddanych leczeniu w paradygmacie poznawczo-behawioralnym i osób uzależnionych, zdrowiejących w wyniku zastosowania innych oddziaływań terapeutycznych. Badano między innymi: pragnienie życia, pasję życia, poczucie szczęścia, poczucie beznadziejności, globalne zadowolenie z życia dotyczące przeszłości, teraźniejszości i przyszłości oraz satysfakcje cząstkowe obejmujące zadowolenie z poszczególnych dziedzin życia. Ponadto dokonano pomiaru

poczucia sensu życia oraz poczucia koherencji. Przebadano osiemdziesiąt osób. Porównano czterdzieści dobranych pod względem czynników socjodemograficznych par (grupa badawcza - grupa kontrolna). Badania wykazały, iż osoby uzależnione poddawane terapii poznawczo-behawioralnej różnią się pod względem poczucia jakości życia od osób uzależnionych leczonych innym rodzajem terapii niż poznawczo-behawioralna. Zaobserwowano i opisano istotne statystycznie różnice pomiędzy poszczególnymi czynnikami składającymi się na tę zmienną.

Małgorzata Hołda
Uniwersytet Jagielloński

Behawioralne badania nad posłuszeństwem – 40 lat „paradygmatu milgramowskiego”

Eksperyment Stanleya Milgrama nad posłuszeństwem jest jednym z najbardziej znanych badań psychologicznych. Mimo wielu kontrowersji, jakie wzbudził, wciąż jest on inspiracją dla kolejnych pokoleń badaczy. W referacie przedstawiony zostanie krótki przegląd badań prowadzonych w paradygmacie milgramowskim na przestrzeni ostatnich 40 lat. Omówione zostaną zarówno wierne replikacje eksperymentu Milgrama, jak również interesujące modyfikacje oryginalnej procedury, takie jak np. podawanie wstrząsów wirtualnej ofierze czy stosowanie „przemocy psychologicznej” zamiast wstrząsów elektrycznych. Przedstawione zostaną także badania, w których starano się ukazać związki posłuszeństwa z innymi zmiennymi, zarówno sytuacyjnymi, jak i indywidualnymi – np. cechami osobowości, przekonaniami religijnymi, a nawet wiekiem (badania przeprowadzone z udziałem dzieci w wieku od 6 do 16 lat).

Rafał Kawa, Monika Suchowierska
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej,
Uniwersytet Warszawski,
Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Walden Two: fikcyjna społeczność behawioralna

W 1949 roku B.F. Skinner opublikował *Walden Two*, powieść, w której opisana została idealna, oparta na filozofii analizy zachowania, utopijna społeczność. Podczas prezentacji przedstawione zostaną: urządzenie społeczności oraz styl życia jej członków. Wizja B.F. Skinnera porównana zostanie do rzeczywistej społeczności Los Horcones, której założyciele czerpali inspirację z powieści *Walden Two*.

Joanna Lewińska
Uniwersytet Warszawski

Wykorzystanie wybranych założeń psychologii poznawczej w glottodydaktyce nauki języków obcych

Strategie, czyli celowe działania podejmowane przez uczącego się, są częstym przedmiotem badań psychologów poznawczych. Strategie najczęściej analizowane są w kontekście samoregulacji oraz autonomii uczenia się. Celem referatu jest przedstawienie roli strategii (zwłaszcza strategii metapoznawczych) w podnoszeniu aktywności językowej oraz niezależności poznawczej podczas nauki języków obcych.

Joanna Łuczak, Aleksandra Zazulak, Aleksandra Styfi
Specjalny Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem Gdańsku

Samodzielność i aktywizacja zawodowa młodzieży ze Specjalnego Ośrodka Rewalidacyjno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku

Prezentacja dotyczy doświadczeń SORW dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Gdańsku związanych z uczeniem podopiecznych samodzielności i przygotowywaniem do pracy. Przedstawione zostaną sposoby prowadzenia zajęć, ich rodzaje, a także sam proces uczenia, w którym wykorzystywana jest stosowana analiza behawioralna. Podczas wystąpienia zostaną zaprezentowane filmy, zdjęcia i wykresy dokumentujące osiągnięcia młodzieży. Zajęcia obejmują prace w gospodarstwie domowym (sprzątanie, przygotowywanie posiłków, prace biurowe i prace w ogrodzie) oraz w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym w Gdańsku.

Wojciech Olchowski
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Uzależnienie od seksu w Internecie jako zespół wyuczonych zachowań seksualnych

W komunikacji internetowej człowiek pozbawiony jest zestawu sygnałów seksualnych oraz prowadzących do nawiązania relacji i stosunku płciowego. Ludzie jednak nawiązują takie znajomości i realizują zachowania o charakterze autoseksualnym. Zespół tych zachowań może się składać na syndrom uzależnienia od seksu w Internecie. Wydaje się, że te wyuczone zachowania funkcjonują w oderwaniu od ewolucyjnych mechanizmów atrakcyjności seksualnej. Postawić można tezę, że o upowszechnieniu

się tego zjawiska i sile jego oddziaływania decydują dwa czynniki: rozbudowany zespół wyuczonych zachowań seksualnych o charakterze samopobudzenia i samozaspokajania, wchodzący w sprzężenie zwrotne i wzmacniającą się pętlę siły bodźców stymulujących, oraz prawdopodobne pobudzenie werbalne zespołów neuronów lustrzanych odpowiedzialnych za odczucia z ciała. Wystąpienie skupi się na pierwszym elemencie - zespole wyuczonych zachowań seksualnych. Przedstawiony zostanie problem uzależnienia od seksu w Internecie w kilku wymiarach oraz typowe czynności prowadzące do niego i składające się na tego typu uzależnienie zachowania seksualne. Wyrażone zostanie przekonanie, że zachowania te są wyuczone i jako takie mogą podlegać modyfikacji, np. pod wpływem terapii behawioralnej. Ponadto, uwzględnione zostaną również ewentualne głębsze i nienawykowe motywy podejmowania zachowań seksualnych w Internecie.

Adriana Oniszk
Uniwersytet Warszawski

Zachowania impulsywne a uzależnienie od nikotyny: różnice w tempie dyskutowania odroczonej nagrody pieniężnej pomiędzy osobami nałogowo palącymi, nigdy nie palącymi oraz byłymi palaczami

Zgodnie z wynikami dotychczasowych badań, osoby uzależnione od substancji takich jak alkohol, narkotyki czy nikotyna, dyskontują odroczone nagrody w szybszym tempie – a zatem zachowują się bardziej impulsywnie – niż osoby nieuzależnione. Okazuje się również, że osoby, które skutecznie zerwały z nałogiem, dyskontują wolniej od osób uzależnionych, czyli wykazują większą od nich samokontrolę. Przedmiotem referatu będzie prezentacja wyników badania porównującego tempo dyskutowania odroczonej kwoty pieniężnej w zależności od historii nałogu nikotynowego. W badaniu tym byli palacze dyskutowali w tempie zbliżonym do niepalących, a znacznie wolniej od osób nałogowo palących. Uzyskany wynik wskazuje na możliwość, że uzależnienie od nikotyny nasila skłonność do przedkładania nagród mniejszych, bardziej natychmiastowych nad większe, bardziej odroczone, która to skłonność ponownie zmniejsza się, kiedy jednostka zerwie z nałogiem i konsekwentnie nie będzie do niego wracać. Należy jednak wziąć pod uwagę, że osoby, którym udaje się skutecznie rzucić palenie, mogą charakteryzować się zdolnością do odraczania gratyfikacji na poziomie wyjściowym zbliżonym do osób nigdy nie palących. Przedstawione zostaną przytaczane w literaturze przedmiotu argumenty na rzecz hipotezy o nałogu jako czynniku nasilającym zachowania impulsywne, jak również argumenty wspierające hipotezę o impulsywności jako czynniku ryzyka wystąpienia nałogu.

Anna Rejek

Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Podobieństwa i różnice w terapii logopedycznej z elementami terapii behawioralnej u dzieci zdrowych i u wysoko funkcjonujących dzieci z autyzmem

Przedstawionych zostanie kilka przykładowych autorskich programów logopedycznych przygotowanych na zajęcia z dziećmi zdrowymi (wady wymowy) oraz na zajęcia z wysoko funkcjonującymi dziećmi z autyzmem (wady wymowy oraz problemy komunikacyjne typowe dla autyzmu). Zaprezentowane zostaną podobieństwa i różnice między tymi programami, ze wskazaniem elementów terapii behawioralnej w terapii logopedycznej.

Ewa Sokołowska

Uniwersytet Warszawski

Zastosowanie podejścia poznawczo-behawioralne w pracy psychologa szkolnego

W wystąpieniu zostaną omówione możliwości i ograniczenia zastosowania podejścia poznawczo-behawioralnego w szkole, widziane z perspektywy psychologa - praktyka. Podstawą tej analizy będą treści treningów rodzicielskich i/lub nauczycielskich, które zostały przygotowane w ramach programów profilaktycznych dla dzieci z grupy ryzyka wystąpienia zaburzeń zachowania, tj. „Niewiarygodne lata” (Incredible Years) Webster-Stratton, “Trening rozwiązywania problemów” (Problem Solving Skills Training) Kazdina oraz “Umiejące sobie radzić dziecko” (Coping Power) Lochmana. Omawiając możliwości i ograniczenia podejścia poznawczo-behawioralnego autorka odwoła się do świata wartości, w który wkraczamy przekazując pożyteczne narzędzia do pracy własnej oraz z dzieckiem (pomysł zastosowania metafory z narzędziami zaczerpnięto z wykładu Paula Stallarda). Uczenie konkretnych umiejętności rodzicielskich i nauczycielskich oraz sposobów pracy poznawczej zawsze odpowiada i na pytanie “jak coś zrobić”, jak i na bardziej ogólne „po co” (dlaczego jest to ważne).

Małgorzata Stępień, Jolanta Surowiec, Marta Jamioł, Ilona Nowak

Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Terapeutyczno-Wychowawczy dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Kielcach

Wybrane zajęcia muzyczne w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Terapeutyczno-Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Kielcach w aspekcie analizy behawioralnej

Wystąpienie będzie poświęcone możliwościom zastosowania metody behawioralnej podczas realizacji zajęć muzycznych dla dzieci z autyzmem w Ośrodku Rehabilitacyjno-

Edukacyjno-Terapeutyczno-Wychowawczym dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem w Kielcach. Celem wystąpienia jest zaprezentowanie wyników nauczania trzech chłopców z autyzmem na podstawie analizy dokumentacji behawioralnej zajęć muzycznych, dotyczących różnicowania instrumentów oraz nauki gry na instrumentach. Chłopcy zostali także przebadani psychologicznie. Wystąpienie będzie miało charakter analizy kazuistycznej.

Monika Suchowierska, Rafał Kawa
Uniwersytet Warszawski
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Los Horcones: rzeczywista społeczność behawioralna

Los Horcones jest istniejącą od 1973 roku społecznością behawioralną, stworzoną na kanwie książki B.F. Skinnera *Walden Two*. Autorzy odwiedzili Los Horcones w maju 2007 roku. Prezentacja będzie omówieniem tej wizyty ze zwróceniem uwagi na paralele pomiędzy tą rzeczywistą społecznością behawioralną a jej prototypem – fikcyjną społecznością *Walden Two*. Przedstawiona zostanie historia Los Horcones, organizacja życia, pracy, edukacji w tej społeczności, system rządzenia, oraz trudności z jakimi borykają się członkowie Los Horcones.

Monika Suchowierska
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku* w Warszawie

Zachowania werbalne – od książki B.F. Skinnera do praktyki klinicznej

Autorka zaprezentuje główne założenia B.F. Skinnera dotyczące zachowań werbalnych. Biorąc te założenia pod uwagę, prelegentka skupi się na przedstawieniu metod kształtowania zachowań werbalnych u małych dzieci z autyzmem. Omówione zostanie kształtowanie mówienia i komunikowania się. Przykłady uczenia będą pochodzić z praktyki klinicznej w Centrum Wczesnej Interwencji *Krok po Kroku*.

Monika Zielińska, Aneta Bagińska, Dagna Zachorowska
Uniwersytet Gdański, Centrum Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych

Tiki ruchowe i głosowe - behawioralne techniki ich redukcji

Celem wystąpienia jest przedstawienie procedury postępowania w przypadku wystąpienia tików ruchowych i głosowych na przykładzie opisu dwóch przypadków. Wystąpienie obejmie omówienie etiologii powstawania tików oraz możliwych procedur ich redukcji. Autorki wyjaśnią, w jaki sposób przeprowadza się analizę funkcjonalną, pozwalającą na właściwy dobór metod terapeutycznych.

Monika Zielińska, Katarzyna Jaroszevska
Uniwersytet Gdański
Centrum Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku

Budowanie zachowań werbalnych u dzieci cierpiących na alalię

Celem wystąpienia jest przedstawienie programów budowania zachowań werbalnych u dzieci cierpiących na alalię. W wystąpieniu autorki przedstawią historię przebiegu terapii sześciorga dzieci, w wieku od 4 miesięcy do 6 lat. Omówione zostaną poszczególne etapy terapii a także dane z postępów terapii, wyrażone ilością wypowiedzianych słów oraz poprawą wyników w teście inteligencji L. Termana i M. Merrill. Wystąpienie zostanie wzbogacone o prezentację materiałów video.

Monika Zielińska, Alina Sylka
Uniwersytet Gdański
Centrum Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy Nr 2 w Gdańsku

Skuteczność procedur opartych na ignorowaniu na przykładzie pracy psychologa szkolnego w szkole życia

Celem wystąpienia jest omówienie skuteczności procedur opartych na ignorowaniu. Prezentowane badanie miało etapowy przebieg. W pierwszym etapie badania określono standardowe postępowanie nauczyciela w sytuacji wystąpienia zachowań niepożądanych u uczniów. Zazwyczaj pierwszym krokiem było zwrócenie uwagi, drugim wpis do dzienniczka ucznia a trzecim wezwanie rodziców. W drugim etapie badania sprawdzono skuteczność najmniej awersyjnej procedury polegającej na całkowitym nie zwracaniu uwagi na zachowania trudne. Należy dodać, że procedury stosowano w szkole życia, a nie w szkole masowej. W szkolnictwie masowym mamy

do czynienia z łagodniejszymi postaciami zachowań trudnych. W roku szkolnym 2006/2007 zastosowano 70% procedur opartych tylko na ignorowaniu, z czego 87% procedur skutecznie redukowało zachowanie do poziomu bliskiego zeru.

Monika Zielińska, Dagna Zachorowska, Aneta Bagińska
Uniwersytet Gdański
Centrum Diagnostyki i Terapii Zaburzeń Rozwojowych w Gdańsku

Nawykowe zaparcia – diagnoza i terapia

Celem wystąpienia jest przedstawienie programu interwencji terapeutycznej stosowanej przy leczeniu nawykowych zaparć, niemających podłoża medycznego. Zaprezentowane zostaną wyniki badań prowadzonych w Centrum oraz skuteczność stosowanych w leczeniu tego zaburzenia technik behawioralnych. Wystąpienie obejmować będzie:

- omówienie problematyki nawykowych zaparć oraz mechanizmu tworzenia się zaburzenia;
- omówienie zagadnień diagnostyki różnicowej;
- przedstawienie etapów prowadzenia terapii (sposobów zbierania i analizy danych początkowych, postępowania terapeutycznego oraz metod i technik pracy, dokumentacji oraz efektywności terapii). Wystąpienie zawierać będzie liczne studia przypadków oraz będzie ilustrowane materiałem instruktażowym.

Anna M. Ziółkowska
Uniwersytet Jagielloński
Polskie Towarzystwo Psychologii Behawioralnej

Wolna wola z punktu widzenia behawiorysty

Prezentacja jest próbą przedstawienia roli wolnej woli w społeczeństwie oraz funkcji podziału zachowań na dowolne i mimowolne. Zakłada się, że rozróżnienie to służy możliwości przypisywania ludziom odpowiedzialności za ich zachowania. Im większy stopień dowolności danego zachowania tym większa odpowiedzialność spoczywa na osobie, która je emitowała. Poziom odpowiedzialności za własne zachowanie decyduje z kolei o jego konsekwencjach w postaci przyznania nagrody lub kary. W związku z tym możliwość oceny dowolności danego zachowania ma duże znaczenie społeczne. Analiza znaczenia wolnej woli na gruncie behawioryzmu teleologicznego oraz behawioryzmu skinnerowskiego doprowadzi do próby udzielenia odpowiedzi na następujące pytania: czym charakteryzuje się dowolne zachowanie? Jaką rolę w jego ocenie odgrywa samokontrola? Jak odróżnić je od zachowania mimowolnego?

Indeks osobowy

Aksamit-Ramotowska Agnieszka *10, 13*

Bagińska Aneta *10, 22, 23*

Bąbel Przemysław *2, 3, 4, 5, 8, 13*

Białęcka-Pikul Marta *7*

Białek Jolanta *6*

Blok Beata *9, 14*

Brzeska Zofia *9, 14*

Cipora Krzysztof *7, 14*

Czabała Jan Czesław *2, 5*

Czop Zbigniew *8, 15*

Gronostaj Aleksandra *6, 15*

Grzegorzcyk-Dłuciak Kornela *9, 16*

Hędzelek Mateusz *8, 16*

Hołda Małgorzata *6, 17*

Ignaczewska Beata *9, 14*

Jamioł Marta *10, 20*

Jaroszewska Katarzyna *9, 22*

Kawa Rafał *7, 17, 21*

Kielar-Turska Maria *2, 9*

Krzyżewski Krzysztof *2, 5, 8*

Kuliga-Musioł Ewa *9, 16*

Lewińska Joanna *6, 18*

Łuczak Joanna 10, 18
Marszałek Małgorzata 9, 14
Nowak Iłona 10, 20
Olchowski Wojciech 8, 18
Oniszk Adriana 7, 19
Ostaszewski Paweł 2, 5, 7, 11
Polczyk Romuald 2, 7, 11
Rejek Anna 9, 20
Siłakowski Paweł 8, 16
Siuta Jerzy 2, 5
Sokołowska Ewa 6, 9, 20
Stępień Małgorzata 10, 20
Styfi Aleksandra 10, 18
Suchowierska Monika 2, 7, 9, 10, 17, 21
Surowiec Jolanta 10, 20
Sylka Alina 6, 22
Szczerbiński Marcin 2, 9, 11
Wnukiewicz Paulina 8, 16
Zachorowska Dagna 10, 22, 23
Zazulak Aleksandra 10, 18
Zielińska Monika 6, 9, 10, 22, 23
Ziółkowska Anna M. 2, 5, 6, 23

Al. Mickiewicza 3
31-120 Kraków
<http://www.ptpb.pl>
e-mail: ptpb@ptpb.pl
KRS 0000219008